

UVUNAJI WA SAMAKI

Na Augustino Chengula

Uvunaji wa samaki ni sehemu mojawapo ya muhimu sana katika ufugaji wa samaki ambayo mara nyingi wafugaji walio wengi hawaiwekii mkazo unaostahili.

Uamuzi wa lini uvunaji ufanyike

Uamuzi wa lini uvune samaki toka kwenye bwawa lako unategemea sababu tano kama zilizoorodheshwa hapa chini.

1. Kama samaki amefikisha ukubwa unaostahili kukupa faida kuwa baada ya kuwauza na kama kuendelea kuwaacha kutapunguza faida tarajiwa. Kama ulitumia vifaranga vyenye urefu wa sentimeta 8 hadi 10 au wenye uzito wa gramu 15 hadi 20 na ukawalisha vizuri tegemea kuwavuna baada ya takribani miezi mitano. Wakati huu samaki wako watakuwa wamefikisha gramu 100 hadi 150.
2. Kama bei iliyopo sokoni kwa wakati huo itakupa faida kubwa zaidi na inaweza kupungua ndani ya siku chache kama utachelewa kuwauza. Mfano siku za sikukuu kama Pasaka, Krismasi na sikukuu nyingine ambapo ulaji wa samaki huongezeka.
3. Uvunaji mdogo usio kuwa wa kibiashara mfano matumizi ya nyumbani.
4. Kama unataka kuwahamisha samaki kutoka chanzo kimoja cha ufugaji kwenda kingine
5. Endapo kutatokea ugonjwa unaowaua samaki

Mambo ya kuzingatia wakati wa uvunaji

1. Kabla hujavuna hakikisha kuwa soko kwa ajili ya samaki halina mashaka
2. Ina shauriwa kuto kuwalisha samaki siku mbili kabla ya uvunaji kwa ajili ya biashara
3. Uvunaji ufanyike mapema sana asubuhi kukiwa kumepoa

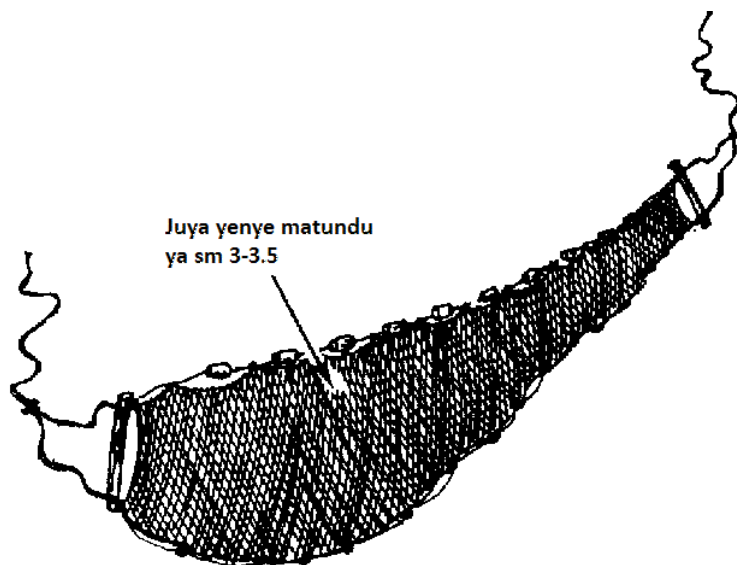
Wakati na baada ya kuvuna hakikisha muda wote unatumia maji na vyombo safi na epuka kuweka samaki moja kwa moja chini kwenye mchanga

A. Njia za uvunaji wa samaki kwenye bwawa

Samaki wanaweza kuvunwa kwenye mabwawa kwa kutumia njia zifuatazo:

1. Uvunaji bila kukausha maji

Ikiwa huna maji ya kutosha kujaza bwawa tena mara baada ya kuyatoa maji hasa maeneo yenye shida ya maji na huhitaji kuvuna samaki wote ni vizuri ukatumia njia hii. Kifaa cha kutumia wakati wa uvunaji tumia nyavu aina ya juya (seine net) yenye matundu yenye ukubwa wa sentimeta 3 hadi 3.5 ambayo itawakamata samaki wakubwa tu huku ikiwarusu wadogo kutoka. Bwawa kwa ajili ya uvunaji wa aina hii lazima liwe limechimbwa kwa mkingamo huku upande mmoja ukiwa na kina kirefu na mwingine kifupi.

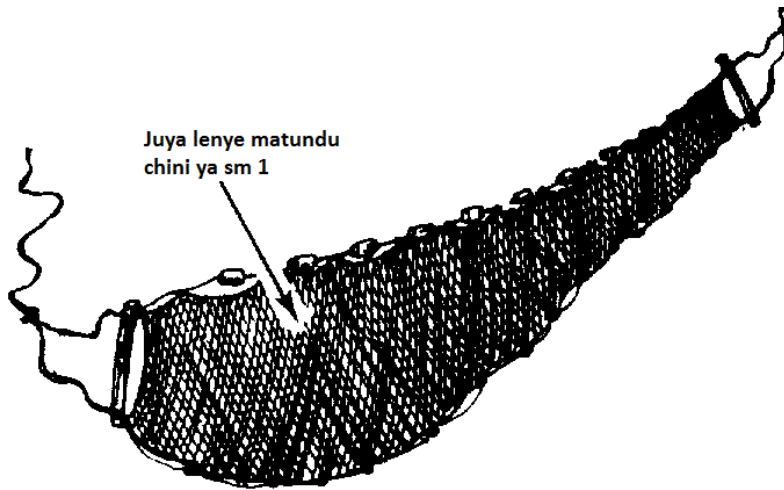

Uvunaji wa aina hii unahitaji watu wengi kiasi hivyo unaweza kusaidia na familia yako au ndugu zako wa karibu au majirani. Zamisha juya yako sehemu yenye kina kirefu kisha ivute taratibu kuelekea sehemu yenye kina kifupi. Unaweza pia kutumia aina nyingine za nyavu wakati wa uvunaji kwa kutumia njia hii. Maelezo zaidi soma kipengele cha aina za nyavu.

2. Uvunaji wa kukausha sehemu ya maji

Endapo una maji ya kujaza sehemu tu ya bwawa lako usikaushe maji yote badala yake punguza tu maji kiasi fulani. Itategemea kama matoleo yako yamezibwa na kigogo cha mti au unatumia mpira wa kutolea maji nje. Anza kuruhusu maji kutoka nje hadi yafike nusu ya kiasi chote. Kisha anza kuvuna samaki kwa kutumia juya

kama ilivyoelekezwa hapo juu. Tumia juya yenye matundu ya sentimeta 1 au chini ya hapo kisha chagua samaki wenye ukubwa unaotaka na wale wadogo warushe ndani ya bwawa. Pindi umalizapo kazi ya kuwavuna samaki, rudisha tena kwenye bwawa hadi kufika ile sehemu ya juu.

3. Uvunaji wa kukausha maji yote

Ukaushaji wa maji yote kwenye bwawa ndo njia nzuri endapo una maji ya kutosha kulijaza bwawa tena. Ukaushaji wa maji yote kwenye bwawa hufanyika hasa pale unapotaka kuwavuna samaki wote na kuanza mzunguko wa ufugaji upya. Ni njia rahisi na isiyo na gharama ya ziada inayokupatia uhakika wa kuvuna samaki wote ndani ya bwawa na kulisafisha vizuri hadi chini ya kina. Maji huruhusiwa kutoka nje ya bwawa kwa kufungua vitoleo vya maji na samaki hujisogeza na kukusanyika kwenye vitoleo. Hakikisha unafunga vizuri sehemu za kutolea maji ili kuruhusu maji tu kutoka na si samaki pia. Maji yakiisha tolewa samaki waliokusanyika wanaweza kuokotwa kwa mikono, vikapu vyenye matundu au kwa kutumia nyavu za kuvulia za mikono

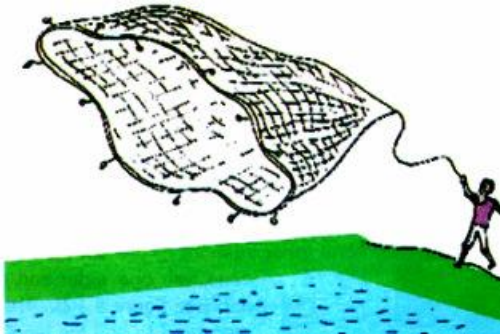
Endapo utatumia nyavu kwa lengo la kuwavuna samaki wote basi vuna hadi robo ya samaki wote kisha punguza nusu ya maji kisha vuna tena. Baada ya hapo kausha bwawa kisha vuna kwa kutumia neti kijiko.

Zana/vifaa vya kuvunia samaki

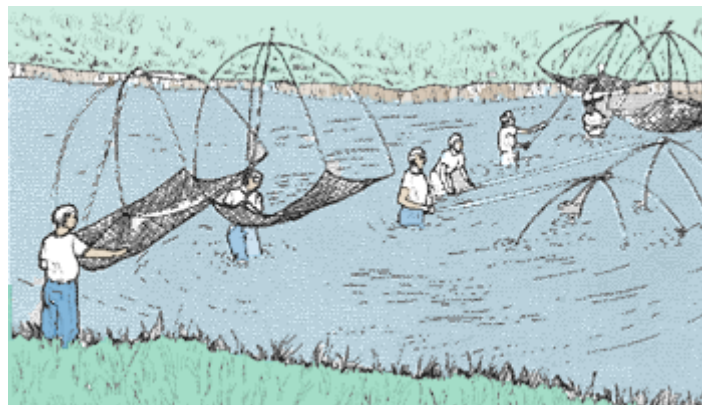
1. Kuvuna kwa kutumia nyavu (nets)

Zipo aina nne za nyavu; nyavu za kurusha (cast nets), nyavu gunia (sack and lift nets), nyavu juya (seine nets), nyavu yavuyavu (gill nets).

Nyavu za kurusha ni nyavu mithili ya mwavuli ambazo huzamishwa chini na zikifika china mdomo wake hufungwa zikiwafungia samaki wowote waliomo.

Nyavu gunia hutengenezwa mithili ya gunia zikiwa na uwazi upande mmoja na huzamishwa kwenye bwawa zikiwa zimeshikiliwa na fimbo kwa ajili ya kuvuta wavu nje. Katika kundi hili pia kuna nyavu ambazo unaweza kuingia nazo ndani ya bwawa hasa kwa mabwa makubwa kisha hurusha ndani ya maji na kuzivuta nje.

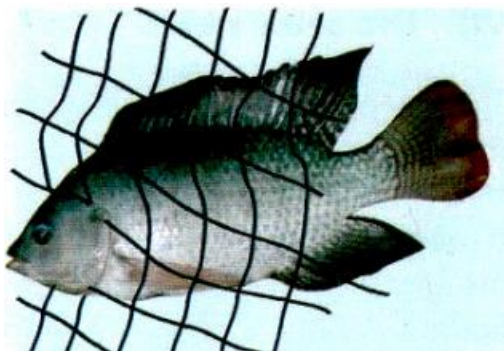

Nyavu juya ni nyavu ya kizamani iliyotengenezwa mithili ya pazia yenye matundu madogo madogo. Upande wa juu wa nyavu hufungwa na kamba na hufungwa na

vigololi vya plastiki kuzunguka wavu wote kwa juu. Nyavu hii huwa wazi muda wote kuruhusu samaki kuingia.

Nyavu yavu yavu hutengenezwa hutegwa kwenye bwawa na kuachwa humo kwa muda wa saa moja au zaidi. Samaki hukamatwa pale wanaposukuma nyavu kupitia matundu ya nyavu na kubanwa/kuzuiwa kutoka kwa sababu ya yavu yavu (gills) zake.

2. Kuvuna kwa kutumia mitego kikapu

Kuvua samaki kwa kutumia vikapu vyenye matundu ni muhimu sana kwa wafugaji wadogo wenye mabwawa madogo ambao hawezi kununua zana vyenye gharama kubwa. Vikapu hivi vinaweza kutengezewa kwa maganda ya miwa, mianzi, fimbo za miti au kwa sasa plastiki. Upande mmoja huwa mkubwa na ndo mdomo ulipo ulio na kizuizi cha samaki kutoka. Ndani ya mitego hii ya vikapu huwekwa chakula au chambo kuwavuta samaki.

Mitego hii hutegwa huku uwazi ukitazama bwawa na huachwa pale ulipoteywa kwa muda wa dakika 30 hadi saa moja kuruhu samaki waingine. Mitego hii ni rahisi kuitengeneza na kuitega lakini haina uwezo wa kuvuna samaki wote. Inatakiwa bwawa likaushe endapo utataka kuvuna samaki wote.

3. Uvunaji wa kutumia ndoana

Ndoana zinauzwa madukani na ukubwa wake hutofautiana kwa numba kuanzia namba 1 (kubwa zaidi) hadi numba 10 (ndogo zaidi). Ndoana hufungwa na kamba upande mmoja kisha kamba hufungwa kwenye fimbo au nondo kama mshikio. Wakati wa uvunaji wa samaki ndoana huambatanishwa na chakula/chambo (mara nyingi minyoo udongo) kisha hurushwa kwenye maji ndani ya bwawa huku mvuvi akishikilia fimbo. Ndoana huvua samaki mmoja mmoja kila kila ukirusha ndani ya bwawa. Zipo nyingine zenye zaidi ya ndoana moja. Zote hizi si nzuri kwa uvunaji mkubwa wa kibiashara. Pia ndoana haina uwezo wa kuvuna samaki wote hivyo mwisho wa siku lazima bwawa likaushwe ili kutoa samaki wanao salia.

B. Njia za uvunaji wa samaki kwenye kizimba (cage)

Endapo unakusudia kuvuna samaki wachache tu kwenye kizimba tumia nyavu ndogo ya mkono na kusanya samaki kiasi unachihitaji bila ya kuondoa kizimba. Na endapo unataka kuvuna samaki wote na kizimba chako ni kidogo sana, kivute kwenye maji yenye kina kifupi kisha anza kukusanya samaki kwa kutmia nyavu ndogo ya mkono. Ukiwa umekusanaya samaki karibu wote, waweza nyanyua kizimba nje ya maji na kumaliza waliobaki. Kama kizimba ni kubwa sana kiasi cha kushindwa kuivuta kuleta kwenye kina kifupi, basi ivute kwa kadri uwezavyo na kisha kusanya samaki wanaobaki.

Kumbuka: Kama huhitaji kuwavuna samaki wote, vuna tu kiasi unachohitaji na acha wengine ndani ya kizimba. Samaki wanaweza kuendelea kukaa ndani ya kizimba kwa muda wote kikubwa ni wewe kuwapa chakula kwa kiasi wanachohitaji.

Kuanza upya

Baada ya kuvuna samaki wote ndani ya bwawa au kizimba, safisha na karabati sehemu zote za bwawa au kizimba zilizo haribika mapema iwezekanavyo ili uweze kuanza upya. Kama kuna samaki wadogo unaweza kuwaweka kwenye chombo chenye maji wakati unasafisha hasa kwa mabwawa na vizimba vidogo. Ukisha maliza weka vifaranga 150 hadi 200 vyenye urefu wa sentimeta 8 hadi 10 kwa kila mita moja ya ujazo wa bwawa au kizimba. Hakikisha unarudisha vifaranga wakubwa na wazuri ndani ya bwawa au kizimba.

FAO 1994. Handbook of small-scale freshwater fish farming. FAO Training Series No. 24. <http://www.fao.org/docrep/t0581e/T0581E00.htm>